

ՏԱՐԱՋԸ ԼՈՅՍ Է ՏԵՄՆՈՒՄ ՇԱՐԱԹՂ ՄԻ ԱՆԳԱՄ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ

№ 4 կիրակի փետրուարի 6

հինգերորդ տարի 1894

Ն Ի Գ Ե Ա Ր Խ Ա Ն Ո Ւ Մ

Բաժնորի տփերում, կապոյտ երկնքի տակ
ապրող Նիգեար խանումը յայտնի հերոս Պաման
փաշայի զուտարն է, որն առաջնակարգ տեղ է բռն-
ում թուրք-բնակական գրականութեան մէջ. նրա
քնարի հնչիւնները երգում են զարուն, արշալոյս,
մահ, գիրեզման, սէր—մանաւանդ սէր Նիգեար
խանումը հրատարակած ունի իր բանաստեղծու-
թիւնները երկու հատորով էջառու (Ափսոս) արտա-
շարժ անւան տակ, որ երկրորդ արագորութեամբ
նորերս լոյս է տեսել Ա. Պօլսում: Այդ բանաստեղծու-
թիւնների մէջ երկուսն են նրա կարող զգացումները,
կենդանի արտի փափակ արտայայտութիւնները,
խանդավառանքը, սէրը և իր վշտերը: Նիգեար
խանումը ստացել է եւրոպական կրթութիւն և ծա-
նօթ է արևմտեան գրականութեան հետ: Նրա
գրածների մէջ նկատուում է զարիւ կէտի մեծ բա-
նաստեղծներ Միւսէի և Լամարթինի ազդեցու-
թիւնը: Իբրեւ բանաստեղծ և գրագէտ՝ նա համար-
ւում է ներկայիս նշանաւոր կանանցից մէկը օժտած
արտաքոյ կարգի տաղանդով: Թուրք գրականու-
թիւնը մասնաւորապէս և կանայք ընդհանրապէս՝
կարող են պարծենալ նրանով:

Նիգեար խանումը գեւ. ևս երկատարով է,
գեղեցիկ, հրաշալի, սեւրակ աչերով:

Նրա գեղեցիկ տառնաւորներից մի քանիսը
իբրեւ նմուշ կառաջարկենք մեր ընթերցողներին:

ԳՍԻԱՌԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԵՐ*)

Ուրիշ նիստ: Գարձեալ սենեակի նոյն կերպարանքը: Իսրայէլ աղան պապիրոսներ է ծխում, իսկ Օհանը իր կոլար աչքերով գիտում է նրան և անշարժացած է: Քարտուղարը վերջացրեց մի գրութիւն, հոյարարձունքը ստորագրեցին: Ապա նա սիսեց կարգալ:

«Յարգելի հագարարձութիւնդ բարեհաճել է մեր ռոճիկները պակասեցնել: Այդ անակնկալ կարգադրութիւնը, որ կատարել է առանց մեր գիտութեան և համաձայնութեան, շատ նեղ գլուխեան մէջ է գրել մեզ: Ապրել է հարկաւոր, ուսուցիչն էլ մարդ է, որ ուտում է, խմում: Բայց ապրել այդպիսի ռոճիկներով՝ շատ դժուար է, եթէ աւելին չասենք: Մենք բողոքում ենք այդ կարգադրութեան դէմ: Բայց, նկատի առնելով, որ այդտեղ ուրիշ միտք կայ թագնաւ, նկատի առնելով, որ ուսումնարանի շահերը շատ բարձր ու մեծ են, քան մեր անձեական շահերը, մանաւանդ աչքի առաջ ունենալով, որ փշուրէ մի այդպիսի մրցութեան մէջ մեր կողմից թուրամարթութիւն կը լինի, մենք համաձայնեցանք քաղցած միտք, բայց մեր դատը շահել: Մենք գարձեալ կը պարտաւեր, մենք կը շարունակենք մեր ծանր գործը, հաւատացած լինելով որ զոհողութիւն ենք անում յանուն դադափարի, յանուն մեր ստանձնած գործի, որն այնքան հեշտ բան չէ, ինչպէս կարծում են հացի համար խիզճ ծախող մարդիկ»:

—Ստորագրել են բոլոր ուսուցիչները, աւելացրեց քարտուղարը և դէն դնելով թուղթը, սիսեց խորին ուշադրութեամբ գիտել իր մեծերին:

Իսրայէլ աղան քիչ լռելուց յետոյ բաց ալալ իր բերանը և մի լաւ հայհայեց: Օհանը ծիծաղում էր, քարտուղարը մի երջանիկ ու ուրախ տրամադրութիւն էր պատկերացրել իր դէմքին: Նորից լսեց աւելի սոստիկ յիշոց: Իսրայէլ աղան հանդարտ վառեց մի պապիրոս ևս և ասաց.

—Ոչինչ չը հասկացայ... Ենորհրով, մարդավարի մի բան գրել չեն իմանում: Ափսոս այն փող, որ դրանք են լափում:

—Համաձայն են, ասաց Օհանը ծիծաղելով:

—Ի՞նչ պէտք է ասեն: Պակասն այն է, որ

վարժապետն էլ մարդու հաւասար խօսէ. մեր փողն ուտեն և մեզ հետ կուճեն...

—Բայց Մարտիրոսն ինձ հասկացրեց, խիտ բան են գրել:

—Ե՛հ, քարը նրանց գլուխը: Գրել են... մեծ բան են արել: Գրելուն մի գրող գին չեմ դնում: Մարդ են, թող խօսեն: Թող պան, գիրն ի՞նչ է:

—Ձեռն համարձակել, աղայ, քեզ մօտ ո՞վ կը խօսի, ասաց Օհանը:

—Հը՛...

Եւ աղան ծիծաղեց:

—Բայց հօ մեր փողն աւելացաւ, ասաց նա:— Եկող տարի դեռ էլ պիտի աւելանայ: Ես դրանց ցոյց կը տամ, չորէչոր կը բերեմ մօտս...

—Գու, Մարտիրոս, այնտեղ լաւ նայիր, շարունակեց նա, դառնալով դէպի քարտուղարը.— աչքիդ տակով նայիր, իմացիր ամեն ինչ... և մեզ կատես: Իսկ հիմա էլ մեզ հարկաւոր չես, գնա:

Քարտուղարը վեր կացաւ, հաւաքեց իր թղթերը և գլուխ տալով երկուտին, դուրս գնաց:

—Հիմա ուրիշ բան կայ, ասաց աղան Օհանին.— հիմա մեր փողի հաշիւը տեսներ: Փողը սեպուկ չեն գցում. փողը փող կաշխատէ:

—Վաճառականի օրէնք է, ասաց Օհանը:

—Մի լաւ միտք եմ արել: Բեր շահով տանք: Տասին երկու տոկոս կը տան...

—Ուզող կայ... լաւ գին է:

—Առանց այդ չի լինիլ: Ես արդէն խօսացել եմ, ճարել եմ:

Եւ աղան երեք մարդու անուն տուց: Օհանը քիչ մտածեց: Ետտ պարզ երևում էր, որ նա ուզում է մի բան տեսլ, բայց քաշւում է, չի կարողանում խօսել: Իսկ աղան մի առ մի բացատրում էր:

—Օհանջանի տղայ Դանը քեզ էլ կարծեմ պարտ է, ասաց Օհանը.— ի՞նչպէս մարդ է:

—Քեզանից էլ, ինձանից էլ հաւատարիմ մարդ է, տուն տեղ ունի:

—Սահակին ու Թէոսին ես լաւ եմ ճանաչում, աղայ, նրանք ոչինչ չունեն, ձեռքները գատարկ է:

Աղան մի բարկացած հայեացք ուղղեց դէպի Օհանը և վերջինս, ինչպէս ասում են, «յետ քաշւեց»:

—Ի՞նչ անենք... Պակասութիւն ունեն, նրանց էլ պէտք է տալ: Նրանց պապերն էլ մեր երկրացի են: Մեր պարտքն է օգնութեան հասնել, ձեռք մեկնել այդպիսիներին: Թէ էլի մեր նախանձը, մեր շարակամութիւնը պիտի առաջ տանենք: Հէնց որ մէկն ընկնում է, բոլորն էլ ուզում են կոխ տալ

*) Տես «Տարագ» № 3.

նրան: Խեղճ Սահակը երկու աղջիկ ունի, միմեանց հոտից հասած: Խղճատանը չը կայ: Եւ վերջապէս, ինչ պակաս մարդիկ են, քեզ եմ հարցնում. արբեցող են, թուղթ խաղացող են...

— Զէ:

— Դէ չոռ ու ցառ: Կանեն, կը տան: Դու նրանց ձեռքը օգնութիւն տուր, տես ինչպէս կարգ կրնան... Այդպիսի մարդկանց եթէ ասես մի բան էլ աւել տուր, չեն խնայիլ...

Օհանը լուռ էր, նրա թխապոյն դէմքը հնազանդութիւն էր ցոյց տալիս. կոշոր աչքերը դէպի ցած էին ուղղւած:

— Այդպէս էլ կանենք, վճռեց Խորայէլ աղան, տեղից վեր կենալով. — Ես կը խօսեմ նրանց հետ, պայմանները կորոշեմ, կը տանք, փող է, թող գնայ մի բան աշխատի:

Նա ուզում էր դուրս գնալ, բայց Օհանը կանգնացրեց նրան:

— Իսկ իմ խնդիրքը, աղայ, ասաց նա համեստութեամբ:

— Ի՞նչ է, այն օրը ասացիր, բայց լաւ չը հասկացայ:

Օհանը խնդրեց որ նա նստէ և ինքն էլ նստեց:

— Ամեն ինչ կայ, փառք Աստծու, ասաց նա, մի հինգ մարդուց եթէ ցած լինենք, տասից բարձր կը լինենք: Մի բան է պակաս, աղայ, ասում են թէ ուսում չունիմ: Այդ պատճառով չեմ կարողանում պարգևի տրամանալ: Ինձ խոստացել են այս...

Նա ձեռքով կրծքի վրայ խաչի նշան արաւ և շարունակեց.

— Ես խնդրում եմ որ ինձ մի վկայական տաս այն մասին թէ ես այստեղ՝ այս ուսումնարանում, վերջացրել եմ ուսումս:

— Նո՛ր, հիմա... Գլուխդ սպիտակել է, տնաքանդ, ո՞վ կը հաւատայ...

— Զէ, ոչ թէ հիմա, այլ քսան տարի առաջ. կարելի է գրել թէ գործերից երկուսն է, որ կարդացել է այսքան տարի, ուսումը վերջացրել:

— Այսինքն այն ժամանակ, երբ դու ջաղացական էիր: Յետոյ ի՞նչ կասեն:

— Ոչինչ չեն ասիլ և ոչ ոք էլ չի խմանալ... Հեշտ բան է, աղայ, տէրտէրը խօսք է տուել, կը ստորագրէ: Մնում է որ դու հրամայես:

— Ուրեմն, հաստատ ուզում ես ուսումնական դառնալ:

— Ինչ անեմ, առանց այդ չի լինում:

— Այդ էլ մի ուրիշ տեսակ բան է դառնում:

Եղբայր, անունդ գրելը, ինձանից «քէշըլթար», հաղիւ ես կարողանամ:

— Ախ, ի՞նչ մեծ բան է, ես հօ չպիտի տանեմ ամենքին ցոյց տամ. սեղուկիս մէջ պիտի փակեմ և պահեմ:

— Շատ լաւ, դու իմ ասածը կրկնիր միշտ, ամեն բան կանեմ:

— Ի՞նչ խօսք է, երբ եմ քո հրամանից դուրս եկել:

— Լաւ, քո խաթրու կանեմ: Թող գրեն. բայց այդ տղային մի բան տուր թող ծածուկ մնայ, հրապարակ չընենի:

— Աչքիս վրայ:

Նրանք բաժանեցան: Օհանը թոշկոտում էր ուրախութիւնից և մօքում անպարար կրկնում էր. «Ես ցոյց կը տամ, թող էլ ինձ էլ ջաղացական չտան»:

Պակաս բաւական չէր և Խորայէլ աղան: Միտութեան մէջ մի մարդ դուրս եկաւ նրա առաջ և ձեռքը կրծքին դրած՝ դուրս տուց: Այս անգամ այդ մարդուն աղան չը հայհոյեց. այլ իր չորս կողմը զիտելուց յետոյ դարձաւ նրան և ասաց.

— Շատ լաւ ժամանակ ես եկիլ, Թէոս: Գնանք մեր տուն:

1. է 0

(Կը շարունակուի)

Գիտեմ, պիտի բացւի վարուն,
Նորից սոխակ պիտ գայ հանգէս.
Նորից դաշտեր կանաչ գգնաւուն,
Գառներ խաղան գլխաթմբտես:

Նորից կեանքը պիտի եռայ,
Փակ լեզուներ պիտի բացւեն.
Երգեր, քրքիջ, թմբուկ, ծնծղայ
Պիտի օգը թնկայնեն:

Եւ սիրաւենչ, մոտաւ կոյսեր
Վառւած խանդով իրար դգւեն,
Եւ հրեշտակներ սիրանէր
Նրանց գլխին պակ հիւսեն:

Իսկ իմ սէրը պիտի մնայ
Փշրած, ջարդած բիրտ ձեռքերով,
Թէ ինձ համար յոյս պիտ ցոյց
Սիրոյ վսեմ, ջինջ շողքերով...

Ս Ր Ի Ն Գ

Phosphory

ՏԱՆ ՄՏԵՐՄԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ
(Զ ու գ ե ր մ ա ն ի ց)

Փառք Աստուծու, տնցաւ Ջրօրհնէքի երեկոն էլ. թը-
ւում է թէ ամուրիներէս համար դա ամենածանր օրն է,
երբ մենք ամենից աւելի զգում ենք մեր միայնութիւնը,
մեր կեանքի դատարկութիւնը և այն՝ ինչ որ ուրիշների
համար բերկրութիւն է,—մեր համար տանջանքի բոց է:
Սովայն մենք էլ խաղաղ միայնակ չենք, մեր համար էլ
պատիկ ցոլում է բախտի ճաճանչը, երբ մենք ծննդեան
երեկոյեան մեր մի սրտակից բարեկամի յարկի տակ
փառաւոր և ուրախ հացկերոյթի ենք նստած լինում,
բայց այդ տեղ էլ մեր վրայ երևում է մի տեսակ ծաղր
և անբաւականութիւն, որ հայրենիքի անձուկ կարօտի
նման կանաւնէի բնառնիքի կարօտ:

Շնեյդիլը «միայնութեան» մասին իր արած գեղեցիկ
դատողութիւններում շատ ուղիղ նկատում է. «հին և յա-
մառ ամուրին չէ ուզում սիրտանք, բնորոշականն նա
կամենում է անբաւական լինել, որպէս զի բերկրի իր
անբաւականութեամբ». ո՛հ, սրա մէջ կայ մի տեսակ հրապոյր,
այս է պատճառը, որ ես ցանկանում եմ Ջրօրհնէքի ե-
րեկոյեան զնայ նոյն իսկ իմ ամենամօտ բարեկամներիս
մօտ:

Բայց այն անտուն ամուրիների պէս, որոնց նկա-
րագրում է Շնեյդիլը, կան էլի մի տեսակ ամուրիներ,
որոնք կոչւում են տան մտերիմներ: Այդ անունով ես
չեմ ուզում հասկացնել այն վնասակար ցեղերին, որոնք
կորստանկութեամբ մուտ են գործում ուրիշի բնառնե-
կան յարկի տակ և զուլա են պահում:

Ոչ, այլ «տան մտերիմներ» ասելով՝ ես ընդունում
եմ այն բարեսիրտ անային ծանօթներին, որոնք սիրւած
ընդունւած են լինում մի բնառնիքում, որոնց վրին սի-
րում են փաթաթելի երեսաներն ու թուչիլ, նրանց ծընկ-
ների վրայ խաղալ:

Նա ճանաչում եմ այնպիսի տղամարդիկ, որոնք ի-
րանց ամբողջ կեանքը անց են կացնում սերտ մտերմու-
թեամբ մի բնառնիքի հետ, նրանց բոլորանէլը բարեկա-
մութիւնը կցորդւում է ամուր կերպով բնառնիքի բոլոր
անդամներին հետ և տան մտերիմը իրան իսպառ վարձա-
տրւած է համարում ազնիւ տառնիկների սիրալիր վար-
մունքից, տանտիկնի՝ սրին պաշտում է իր սրտի
խորքերում, առանց այլ և այլ ակնկալութեան:

Գուք երևի տարակուսում էք. երևի՝ «առանց ակն-
կալութեան» ստա՞ծս ձեզ չիտթեցնում է: Անշուշտ դուք
իրաւունք ունեք, որովհետեւ ամենատառքինի մարդու
սրտի խորքերում թաղնւած է վաղրազ գազուն, սակայն՝
հարկ չէ ասել, այն գազունը չղթալւած է:

Օրինակի համար ես ձեզ կըպատմեմ մի փոքրիկ
անցք, որ պատահել է անցեալ օրը Ջրօրհնէքի երեկոյեան
երկու հին բարեկամների մէջ: Թոյլ աւէք որ չստեմ, թէ
որտեղից ես այդ իմացայ. արդ սկսում եմ...

Նրեակայիցէք մի բարձր սենեակ, կահաւորւած հին
ճաշակով, լուսաւորւած ազօտ կերպով, կանաչ լուսամտիով
հաղցրած իւղածրաւով, որպիսին գործ էին ածում մեր
պապերը: Լոյսի ծիրը, որ ելնում է լուսամտիի տակից,

ընկած է կլոր, սպիտակ սփռոցով ծածկւած սեղանի
վրայ, որի վրայ դրւած են սուրճի բաժակներ:

Գրեթէ մութի մէջ նստած են երկու բարեկամ
ծերունիները՝ այդ աւերակի բերկրները մնացած անցած
դնացած օրերից: Նրանք մըսում են, ցրտից կուչ են եկել
և ծերութիւնից խամրած աչքերի նայածքը յառել են
դէպի առաջ: Նրանցից մինը հին ծեր, հրաժարւած զին-
ւորական էր. այդ հեշտ էր իմանալ նայելով նրա
քստմնած ընչացքին, երկար, ճերմակ յօնքերին և պա-
րանոցին, որ, չընայած ծեր հասակին, բռնում էր ուղիղ:
Միւս բարեկամը, որ նստած էր նրա դէմուղէմ դիւանի
վրայ՝ էր բարձրահասակ, նիհար մի անձնաւորութիւն,
որի նեղիկ ուսերի վրայ բարձրացած էր մի մտածողի
զուլա, լայն ճակատով, վրան գիւղած ճերմակ մազեր.
նրա չրթունքների վրայ խաղում էր խաղաղ, մեղմ ժպիտ,
որպիսին կարող է լինել միայն այն ծերունիների գէմքի
վրան, որոնք իրանց կեանքն անց են կացրել խաղաղ
անձնաւորութեան մէջ:

Նրկուսն էլ լուռ էին և ծխում էին երկար չիբուխ-
ներից: Խորին հանդարտութեան մէջ լսում էր միայն
մեղմիկ սուրճի թշուր և երբեմն ծխախոտի ճայթիւնը:
Նստի պատից կախւած ժամացոյցը հանդիսաբար և պինդ
զարկեց տասնութէկը:

—Այս միջոցին հանգուցեալ տիկինը սկսում էր
սուրճը պատրաստել, ասաց մտածողի զուլա ունեցող
ծերունին: Նրա ձայնն անուշ էր հնչում և մի քիչ զո-
ղում էր:

—Այո, ճիշտ այս միջոցին, վրայ բերաւ միւս ծե-
րունին: Նրա ձայնը մի քիչ կոշտ էր, երևում էր որ նա
սովոր էր միշտ հրամայել:

—Նա ամենին չէի կարծում, որ առանց տիկինի
այսքան ձանձրալի կըլինի մեր համար, չարունակեց
միւսը:

Տանտէրը գէմքը խոժոռեց և չիբուխի ծուխը խոր
ներս քաշեց:

—Ձեր ազնիւ ամուսինը քառասուն և չորս տարի
նշտրաստել է մեզ համար Ջրօրհնէքի փունջը, ասաց
նիհար ծերունին:

—Այո, միշտ, քանի որ ես կենում եմ Բեռլինում և
քանի որ դու եղել ես մեր տան մտերիմը, պատասխա-
նեց ծեր զինուորը:

—Անցեալ տարի այս ժամին, ասաց միւսը, մենք
բոլորս միասին էինք և այնպէս ուրախ... տիկինը նստած
էր ահա այստեղ, գործած բազկաթոռում և գուլպայ էր
անում իր աւագ թոռան համար... Յիշում էք, նա շատ
չտաղում էր անելով, որ փունջ պիտի պատրաստ լինի
տասներկու ժամին: Նւ ճիշտ նա հասցրաւ ժամը տասն-
երկուսին, յետոյ մենք կապեցինք փունջը և շատ զարթ
կերպով խօսակցում էին մոհւան մասին... Այն օրից
հաղիւ անցաւ երկու ամիս և նա վախճանեց... Գու
տրդէն գիտեա որ ես մի հաստ գիրք եմ գրել գաղափար-
ների անմահութեան վրայ, բայց դու երեւակայել չես կա-
րող թէ ինչպէս քո տիկնոջ մահից յետոյ՝ չեմ անդամ
նայել այդ գրքի վրայ: Այժմ գաղափարների ամբողջ աշ-
խարհը մի կոպէկ չարժէ իմ համար:

—Այո, նա բարի կին էր, ասաց այրիացած ամու-

սինը, և արդար սխտի ասել, նա լաւ հոգա ունէր իմ վրայ: Պատահում էր, երբ ես պիտի ժամը հինգին զարթնէի, որ ծառայութեան գնացի, նա ինձնից աւելի շուտ էր զարթնում և ինքն էր պատրաստում իմ համար սուրճ: Ի հարկէ նա ունէր պակասութիւններ, սակայն ով չունի թերութիւններ: Օրինակ՝ երբ նա սկսում էր քո հետ փիլիսոփայութիւն անել, էլ վերջ չըկար...

—Դու երբէք նրան չես բմբռնել, չնչաց ընկերը և նրա շրթունքների անկիւններում երեացիկ արհամարհանքի ժպիտ, իսկ նայածքը, որ ձգել էր բարեկամի վրայ՝ խոնարհ էր և ախտը, կարծես ծերունու հոգու մէջ թաղնւած էր մի միջոցի գիտակցութիւնը:

Բոպէական լուսթիւնից յետոյ նա շարունակեց. —Լսիր, Պրանց, ես պէտք է քեզ պատմեմ մի բան, որ վաղուց տանջում է ինձ և որ ես չէի ցանկանալ հետո տանել գերեզման:

—Է՛, դժուր տեսներ, ասաց տանտէրը, չիրուխը բերնին մօտեցնելով:

—Մի ժամանակ իմ և քո կնոջ մէջ կար...

Տանտէրը չիրուխը դրաւ սեղանի վրան և նայեց բարեկամի վրայ լայն բացւած աչքերով:

—Թող կատակները, դժբախտ, ասաց նա վերջապէս:

—Նա բոլորովին լրջօրէն եմ ասում, Պրանց, վրայ բերաւ նա, ես գաղտնիքը քառասուն տարուց աւելի է պահած եմ իմ սրտում, այժմ արդէն ժամանակ է վերջապէս բացարձակ քո հետ խօսելու:

—Չրկին՞ դու ուզում ես ինձ ասել, որ իբր թէ հանգուցեալը ինձ խաբել է, բարկացած դուցե տանտէրը:

—Ասթ է քեզ, Պրանց, ասաց տան մտերիմը, իր հեզ և խոնարհ ժպիտով:

Հին գինւորը մի բոպէ մօռայաբար նայեց դէպի անկիւնը, յետոյ էլի սկսեց ծխել չիրուխը:

—Ո՛չ, պատասխանեց դժբախտը, նա մաքուր էր ինչպէս հրեշտակ: Մեղաւորը մենք էինք՝ ես և դու:

—Լսիր ինձ, Պրանց: Քառասուն երեք տարի դու արդէն զննաւետ եիր և նշանակած էիր Բեռլին, ուր ես պրօֆեսօր էի համալսարանում: Դու ևս յիշում ես, թէ ինչպիսի չարածին էիր այն ժամանակ:

—Հա, ասաց ծերունին, բարձրացնելով իր ալեւոր և գողացող ծերուկ գլուխը:

—Յիշում ես, այստեղ մի գերասանուհի կար մեծ մեծ սև աչքերով և մանր ճերմակ ատամներով:

—Ինչպէս չեմ յիշում, նրա անունն էր Բեանկա, պատասխանեց նա և մի թեթև ժպիտ անցաւ հին գետր-ճաշերի գծույն գէմբի վրայով. իր մանրիկ ատամներով նա կծում էր...

—Դու խաբում էիր քո կնոջը և նա այդ գիտէր, բայց համբերում էր և լռիկ տանջւում էր: Դու ոչինչ չէիր նկատում, բայց ես ամեն բան տեսնում էի:

Նա միակ կիներ էր, որին ես քաջ ճանաչել էի իմ մօրից յետոյ: Նա իմ կետերի ընթացքում երեաց ինչպէս ճանաչափայլ մի ոգի և ես միշտ խոնարհւում էի նրա առաջ: Նա մտառահանում էի հարցնել նրան իր վշտի մասին:

Նա ժպիտով պատասխանեց, որ երևի տանջւում է Ֆրիդրիխայէս, վասն զի դրանից սուաջ ծնել էր ձեր ան-

դրանիկը՝ Պաւլոսը: Նկաւ Ջրօրհնէք երեկոն. այսօր ճիշտ քառասուն երեք տարի է անցել այն օրից, ես կեկել տեղաւորւել էի ձեզ մօտ արդէն ութ ժամից: Նա նստած գուլպայ էր գործում, իսկ ես բարձրաձայն կարդում էի: Մենք քեզ էինք սպասում. ժամերն անցնում էին, իսկ դու չէիր վերադառնում: Նա նկատում էի, ինչպէս նա աւելի և աւելի անհանգիստ էր լինում. երբեմն նա ցնցւում էր և ես էլ նրա հետ: Նա ի հարկէ գիտէի թէ դու որտեղ ես և վախենում էի որ դու ուրիշ կնոջ գրկում չանցնէիր տասն-երկու ժամը: Տիկինը դադարեց գուլպայ անելուց, ևս ընդհատեցի ընթերցումս, մեր մէջ տիրեց ծանր լուսթիւն: Յանկարծ ես նկատեցի, որ նրա արտահանունքների տակից կամաց ցայտեցին երկու արցունքի կաթիլ և ընկան գուլպայի վրայ: Նա արագ բարձրացաւ և կամեցաւ վազել քո հետից: Նա ինձ ընդունակ էի զգում ոյժով բերել քեզ քո կնոջ մօտ. այդ միջոցին նա տեղից ելաւ, նստած էր իմ տեղս:

—Ուր էք գնում, գուցե նա և անսահման սարսափ պատեց նրա երեսը:

—Պրանցի հտեիցն եմ գնում, ասացի ես:

—Ի սէր Աստուծու, դոնէ դուք մնացէք, գուցե նա, մի ձգէք ինձ:

Նա մօտեցաւ ինձ, դրաւ ձեռները ուսերիս վրայ և հեկեկալով գլուխը կուրծքիս վրայ իջեցրաւ: Նա ամբողջ մարմնով դողում էի ինչպէս տենդի ժամանակ, որովհետեւ դեռ ոչ մի կին երբէք այդքան չէր մերձեցել ինձ. սակայն ես ինձ չըկողարի, սկսեցի սփոփել նրան, յիշաւի հէք կինը կարօտ էր որ նրան սիրտ տային: Մի քիչ անցաւ, դու էլ վերադարձար, լայց չընկատեցիր իմ չփոթմունքը, դու ինքդ անսովոր կերպարանք ունէիր: Քս թշնդր այրւում էին, աչքերիցդ երևում էր յօգնածութիւն... Նե գիտես ջրօրհնէքի այդ երեկոյից սկսած իմ մէջ մի փոփոխութիւն եղաւ, որ ինձ շատ վախեցնում էր: Այդ ժամանակից իվեր երբ ևս զգացի նրա փափուկ ձեռներին իմ վզին դիպելը և նրա մտղերի բուրմունքը չնչեց իմ երեսին, իմ աչքի առաջից աներեցութեամբ չընաչխարհիկ տեսիլը և մնաց միայն մի չլացուցիչ գեղանի կին: Նա ինքս ինձ նախատում էի անարդ տմարդութեան մէջ և իմ խիղճը հանգարտացնելու համար, ես միջոցներ ձեռք առի անշատել քեզ քո սիրեկանից. բարեխախտաբար ես փող ունէի. ես առաջարկեցի մի գումար քո սիրեկանին և նա համաձայնեց բաժանել քեզանից...

—Բա ես քեզ ինչ ասեմ, ուրեմն դու ես եղել պատճառը, որ սիրուն Բեանկան գրեց ինձ այն սրտաշարժ հրաժեշտի նամակը, որի մէջ յայտնել էր թէ ջախջախւած սրտով ստիպւած է հրաժարել իմ սիրուց...

—Այո, ես եմ եղել պատճառը, ասաց տան մտերիմը, բայց էլի լսիր: Նն կարծում էի թէ գրամով առած պիտի լինեմ իմ հանգստութիւնս, սակայն չեղաւ: Առաջւայ պէս իմ զվտւած անմիտ ցնորքներ էին վխտում և ես տանջւում էի: Այն ժամանակ ես խորատուաբանաց աշխատութիւնում մէջ և սկսեցի նիւթ ժողովել «Գաղափարների անմահութիւն» գրքիս համար, բայց այդ տանը չըվերագարձաւ ինձ իմ հանգստութիւնը: Այդպէս անցաւ մի տարի, դարձեալ եկաւ ջրօրհնէքի երեկոն և դարձեալ ես նստած էի տիկնոջ հետ այս սենեակում: Այս անգամ դու

Հոգով աղքատներ. գործ. Ա. տեւորան IV.
Թիֆլիսի հայ բնակիչաց, փետր. արի 3-ին

տանն էլը և քնած էլը կից սենեակում դիւանի վրայ. այդ օրը դու ուրախ ճաշկերոյթի էիր եղել ժողովարանում. և ահա երբ ես նրան այնպէս մօտ նստած էի և նայում էի նրա գունատ դէմքին, յանկարծ անցեալի յիշողութիւնները դարձեալ ինձ պաշարեցին: Նա ցանկանում էի կրկին որ նրա ձեռները շոշափէին իմ պարանոցը, որ յետոյ անդարձ մեկնէի: Մի վայրկեան մեր հայածքներն իրար հանդիպեցան և ինձ թւաց թէ նրա աչքերում ցոլաց համակրութեան արտայայտութիւն: Մի անխմանալի ոյժից համակած ես չոքեցի և իմ բորբոքող երեսը դրի նրա ծնկների վրայ: Նա մի երկու վայրկեան այդպէս մնացի և զգացի որ նրա քնքուշիկ ձեռներն իջան իմ ուսերի վրայ և ես լսեցի նրա մեղմ ու հեզ ձայնը, քաջ պէտք է լինել, իմ ընկեր:

Այո, պէտք է քաջ լինել, ասում էր իմ խղճի ձայնը, քաջ պէտք է լինել չըխաբելու համար այն մարդուն որ քնած է կից սենեակում միամտութեամբ: Նա արագ ոտքի ելայ, շարած նայեցի շուրջս: Այն ժամանակ տիկինը մի գիրք վերցրաւ սեղանից և տաւ ինձ. ես նրա միայն հասկացայ, բայց արի և սկսեցի կարդալ: Թէ ինչ էի կարդում՝ ի հարկէ ես չէի հասկանում, ասուերը իրար վրայ էին հեծնում. այնու ամենայնիւ իմ հոգեկան փութորիկը հանգաբարեց և երբ ժամը տասներկուսը զարկեց և դու ելար եկար այս սենեակը, ինձ թւաց թէ իմ մեղսական կրքի ձգտումը արդէն շատ վաղուցայ, գրեթէ մի մոռացած պարագայ է:

Այդ օրեանից ես խողաղւեցայ, ես տեսայ, որ նա ինձ չէ կարող սիրել, այլ միայն համակրում է ինձ: Տարիներն անցան, քո երեխաներն մեծացան, պսակւեցին, մենք երեքս էլ ծերացանք: Դու թող տւիր քո չարութիւնները, հեռացար օտար կանանցից և իմ պէս ապրում էիր միայն մէկի համար: Սիրելուց դադարել տիկինին, ի հարկէ այլ ես անհնարին էր իմ համար, բայց այդ իմ սէրը ուրիշ կերպարանք ստացաւ, այդ սէրը թողեց երկրաւոր ոլորտները և սրացաւ դէպի հոգեւոր աշխարհը: Դու շատ էիր ծիծաղում, երբ ես նրա հետ փիլիսոփայութիւն էի անում, բայց եթէ դու իմանայիր թէ ինչպէս իմ հոգին միանում էր նրա հոգու հետ՝ անշուշտ դու պիտի նախանձէիր: Նւ ահա նա այլ ես չեղայ, գուցէ եկող Զորհնէքին էլ մենք մնում կըլինինք, ուստի ես բաց արի քո առաջ իմ սիրտը՝ և պէտք է ասեմ. Ֆրանսի,

ժամանակով ես մեղանչել եմ քո դէմ, ներիր ինձ:

Նւ նա ձեռները պարզեց աղաչական ձևով դէպի իր բարեկամը, որ խղճալով նրա վրայ ասաց, այդ դու պարզամիտ, արժէր դրա համար ներողութիւն խնդրել. դու ինձ ոչինչ նոր բան չասացիր. իմ կինն ինքն էր ինձ պատմել այդ դէպքը դեռ սրանից քառասուն տարի առաջ: Նւ այժմ ես քեզ խոստովանում եմ թէ ես ինչու այնքան ուրիշ կանանց հետից վազում էի. դրա պատճառն այն էր, որ կինն դեռ այն ժամանակ յայտնել էր ինձ, որ դու ես միակ այն մարդը, որին նա սիրում է:

Տան մտերիմը թախծութեամբ նայեց նրա վրայ և այդ միջոցին զարկեց տասներկու ժամը:

Ն. Տ.-Ա.

Դ Ի Մ Ա Կ

„Съ разборомъ выбирай друзей...“
Крыловъ.

Յիշիր ժամը, երբ ժպտալով՝
Աւար ձեռքս մտերմաբար,
Ընկերական բուռն սիրով
Անկեղծ լինել ինձ խոստացար:

Նւ այն օրից իմ բեկրեկած,
Լի դառնութեամբ մաղձոտ հողին,
Քո սիրալիր ցայցից թովում՝
Պահ մի հանգիստ գտաւ վերստին:

Բայց, ծ դարուս լիտի դաւակ,
Քո գիմակն էլ պատառեցաւ,
Նւ ինչ տեսայ ես նորաճտակ—
Կեղծիք, նենգ սիրտ, օձեր անրաւ...

Ձեմ անիծիլ, ծ դաւաճան,
Ձեմ կշտամբիլ քո վարմունքը.
Դու մի կարծիլ, որ մի անգամ
Դուրս կը ժայթքեմ իմ ցաւմունքը.

Ամեն անգամ, պատահելիս,
Անէծք, նզովք, վրէժի փոխան,
Լոկ կը տեսնես մուլլ գէմբիս
Դառն ժպիտ մի հեղնական...

ՅԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԹՈՌՄԱՆԱՆՑ.

Փ Է Լ Ի Ե Տ Օ Ն

ԻՆՁ ԲԱՆՏԱՒՈՐՈՒԹՅՈՒՆ Լ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑ ԼԻՆԵՆ

(Նրգիծարան Լարրայից)

ձակատաղրի զարմանալի կտրգա-

դրութիւնն է, որ մարդուն ձգտում է միշտ այն բանին, ինչից նա գուրկ է:

Հարցրէք անմօրուս երիտասարդին թէ ինչ է նա խորհում: Մի ժամանակ դուրս կը գայ միբուքս, մտա-

ծում է նա: Մօրուսն էլ դուրս եկաւ և ահա նա անէծքներ է թափում ածելու և ածելու և վարսավիրների գլխին:

Նրբ պիտի գեղեցիկ Ֆիլիսը պա-

տառիսան տայ իմ սիրոյն, հարցնում է նրան, նրա մէջ եղած սիրելու և սիրւած լինելու բնածին ցանկութիւնը: Ահա նա ձեռք բերեց փոխադարձ սէրը, լսեց քաղցրահնչիւն տիրում եմ, նա կատարելապէս տիրում է ցանկալի երջանկութեան և հիմա ականջ դրէք թէ ինչպէս է նա անիծում սիրոյն, նրա փշերին և տատաակներին: Օրիորդ Լատարան զրաւեց նրանով, իսկ նա իր հոգու բոլոր ուժով աշխատում է տիրել Եւրոպային, որը նրան արհամարհում է:

Որտեղից են ծագում այդ անյաղ ծարաւը, այդ կրակոտ այրող ցանկութիւնները, որ նոյնպէս արագ փոխւում է ոչ մի բանով փոխարինող բաւականութեանց, որոնք հոյնչափով նոր և կրքոտ իղձեր են:

Եթէ չեմ սխալւում, հայր Աւմէիդան, ի միջի այլ հետաքրքիր բաների, խօսում է և՛ այն բանի մասին, որ Նախախնամութիւնը տւել է մեզ այն անյաղ ծարաւը հէնց այն նպատակով, որ մենք ոչ մի ժամանակ չը մոռանանք, որ այս վաղանցուկ աշխարհում մենք միայն կարճ ժամանակով եկուորներ ենք և որ մեր ցանկութիւնները կատարեալ բաւականութիւն կը դանեն ոչ թէ այս մեր երկրային կեանքում, այլ ուրիշ աւելի գեղեցիկ և յաւիտենական աշխարհում:

Թողնում եմ այդ մութ առեղծածներին լվիւր նրանց, որոնք ունեն աւելի ճշգրիտ տեղեկութիւններ մեր ապագայ վիճակի վերաբերմամբ, միայն պիտի խոստովանած, որ այդ օրինակ ձգտումները և ցանկութիւններն իրօք պոյութիւն ունեն մարդկային սրտում, ուրեմն իմ կողմից այդքանն էլ բաւական է...

Նւ ոչ ոք չէր կարող իրօք ծառայել իբրեւ լաւ ասացոյց վերոյիշեալին, ինչպէս ես՝ Ֆիգարոս:

Այն ժամանակից, երբ հրապարակախօս լինելու քօսն ընկաւ իմ ջանը, իւրաքանչիւր լրագիր տեսնելիս՝ բերնիցս ջուր էր գնում և օր ու գիշեր բացազանչում էի ինձ ու ինձ, անի ես երբ կը դառնամ աշխատակից:

Ճիշտ է, ոչ մի ժամանակ մտքովս չի անցել, որ լրագրի գլուխն անցնեմ ու նրան կատարելապէս իմ իշխանութեան տակ գցեմ ու ազատօրէն լցնեմ և զարդարեմ նրա սխեմակները ճշմարտութեան փայլուն լոյսով,

բայց ես յաճախ յուսադրում էի որ գոնեա կը գցեմ իմ իշխանութեան ներքոյ լրագրի բաժիններէից մինը, կը կարդամ դանազան թղթակցութիւններ, նամակներ, տեղեկութիւններ, ամեն օր հրապարակ կը հանեմ իմ սեփական և բարեկամների մաքերը: Նւ այդ բոլորը իմ տեսակէտով առանց առանձին ջանքի և անվրդով կարելի է ձեռք բերել և ապա միայն հաշու ու կրկին ամեն ամսի վերջին խաչալի մանէթները, որ ներողամիտ հասարակութիւնը կը ձգի խմբագրատան գանձարանը տպած լրագրի թերթերի, այդ քաղաքակրթութեան բերանի և հայրենիքի պայծառ աստղերի համար:

Նս թողնում եմ մի կողմ այն բոլոր յաջող անյաջող հանգամանքները, որոնք ինձ պանազան փորձանքներէից յետոյ դեցելն հրապարակախօսի ասպաւէզը. նախ որ այդ շատ հաւանական է, ընթերցողին չի հետաքրքրի և երկրորդ՝ աւելի ևս նրա համար, որ այդ մասին, պատմելն աւելի ծանր է ինձ համար, քան որքան կարծում եմ: Բանը նրանումն է, որ մի գեղեցիկ գիշեր, ես պառկեցի քնելու իբրեւ փոքրիկ բնակարանների հեղինակ և ուրիշների կատակերգութեանց թարգմանիչ, իսկ միւս աւելի ևս գեղեցիկ սուսուսով զարթեցի իբրեւ հրապարակախօս:

Նս կանգնեցի այն ժամանակ հաշիւու առաջ և սկսեցի ուշադրութեամբ գնել ինձ՝ արդեօք իմ արտաքին կազմածքս մի որևէ յանկարծակի՝ ու աչքի ընկնող փոփոխութեան չի՞ ենթարկւել և փողք Աստծոյ, հաւատարմաց, որ ինչ էլ որ բարոյական մասի վերաբերմամբ պատահած լինի, ֆիզիկական աշխատակիցը էլի այնպիսի մարդ է, ինչպիսին է բոլոր չիւրներին հեղինակը:

Նս մշտական աշխատակից եմ. մի բաժնի խմբագիր եմ, բացականչեցի, ապա հիացմամբ և մեծ եռանդով սկսեցի գրել յօդածներ, վճուելով հանդերձ բարեխղճօրէն վերաբերւել այն բոլորին, որոնք կը մտնեն լրագրի ինձ յանձնած գրականական բաժինը: Բայց աւաղ, ինչ չուտ յօդս ցնդեցան իմ անմիտ խոհերս, և ներկայումս ես էլի այնպէս եմ զրաւել աշխատակիցի ասպարէզով, ինչպէս առաջ գրաւել էի գրամատուրգի արւեստով:

Կարճ, չը չօչափելով կենսական զրապանակները, որոնք կառավարում են մեծ լրագրական մեքենան, ես կը հաղորդեմ ընթերցողին իմ անյաջողութիւններս, և թող նա վճուի թէ աւելի լաւ չէ լինել հանդիստ ու հասարակ բաժանորդ մի որևէ լրագրի, քան թէ ինքդ մասնակցես ամեն օր նրա շտապ կազմելուն:

— Պարոն Ֆիգարո, ո՞ր է թատրոնական բէցենդիան — Բէցենդիան, տակով փախայ թատրոն. «է՛ որ հասարակութեան համար եմ գրում, մոռոնում եմ ևս ինձ ու ինձ, իսկ հասարակութեան պէտք է տակ ճշմարտութիւնը»:

Նւ այդ տեսակ դատողութեան հետևանքն այն եղաւ, որ լոյս տեսաւ իմ յօդածս, ուր ես խղճի համեմատ ասում եմ, որ ներկայացումը չի կարող դիմանալ ոչ մի կրիտիկայի, ներկայացրած պիէսը անպէտք է և ծիծաղելի, դերերի կատարումն էլ թոյլ գերասան Ա. խաղում էր վատ. դերասանուհի Բ. վատթար: Տէր Աստած, ինչ աղմուկ բարձրացաւ այդ բանից յետոյ: Ներկայացրած կատակերգութեան հեղինակը ներկայացաւ և հայհոյում է ինձ ուրիշ լրագիրների էջերում. դերասանները խօսք են կապել, որ էլ իմ պիէսները չը խաղան, և ամեն տեղ լսում են աղաղակներ. «ուրիշներին քննադատել է սկսել պարոնը, ինքը ո՞վ է, երանի դիտենանք»:

Վատ թարգմանիչ, պարագիտ, գրականական դող, պետանդ:— Ահա ձեզ վարձատրութիւն յիտակութեան և ճշմարտութեան խեղճ ծառայողի համար: Ո՛հ ինչ բախտաւորութիւն է աշխատակից լինել:

Թատրոնական բէցենդիայի շրջանից ես անցնում եմ գրականական կրիտիկային, բայց այնտեղ էլ նոյնն է կատարում. ամենքը ինձանից դժգոհ են: Վերաւորական և չարութեամբ լիքը նամակներ են՝ որ տուղում են զլիխա: Ո՛հ ինչ բախտաւորութիւն է աշխատակից լինել: Ոչինչ, մի ուրիշ բան կը փորձեմ. այ, քրոնիկոն կազմելով և լրագրիներից պանազան տեղեկութիւններ կտրելով՝ կը զբաղեմ: Գրիչս ու միլիտար վիցնսում եմ, չարչարում եմ ժամերով և երեք էջ արդէն պատրաստ է:

Միւս սուսուս բանալով լրագիրը,

հետաքրքրութեամբ որոնում եմ ես իմ աշխատանքս նրա էջերում:

— Պարոն խմբագիր, ուր է իմ կազմած քրոնիկը:

— Լսեցէք, ի սէր Աստուծոյ, պատուաւ խանում է նա. ձեր յօդածները չը տպւեցին. այ, այս տեղեկութիւնը ժամանակակից չէ, այս ուշացաւ, երբորդ բաւորովին անպէտք էր, մնացածները ոչինչ նշանակութիւն չունին: Ո՛հ, ինչ բախտաւորութիւն է աշխատակից լինել:

Թողի, քրոնիկոն էլ չեմ կարողանում կազմել, գրեցի քաղաքական — տնտեսական յօդած Ազամ Սմիտի մասին:

— Շատ լաւ յօդած է, ասում է ինձ հրատարակիչը, բայց պիտի խնդրեմ ձեզ պարոն Ֆիգարօ, որ հէնց գրանով էլ վերջ տաք, էլ հարկաւոր չէ:

— Խնչու, հարցրի ես:

— Նրա համար, պարոն, որ դուք այդ տեսակ յօդածներով կը սպառնէք լրագրին:

— Խնդրեմ ասէք, ո՞վ կը կարգայ մի յօդած, եթէ թեթեւ ու զրոյցացուցիչ բան չէ, և բացի գրանից ձեր յօդածը մեծ է հինգ էջից: Ամեն կազմից ձեր մասին դանդառներ են լուում: Գիտնական յօդածներ ինձ հարկաւոր չեն, որովհետեւ ոչ ոք չի կարդում: Դուք զուր էք ժամանակ կորցնում: Ո՛հ, ինչ բախտաւորութիւն է աշխատակից լինել:

— Փորձեցէք բոլոր մեզ ուղարկած ձեռագիրներին նայել, ասում է հրատարակիչը:

— Ո՛հ, պարոն հրատարակիչ, չէ որ դրա համար ստիպւած կը լինեմ բոլոր կարգաւոր:

— Ի հարկէ, պարոն Ֆիգարօ:

— Ճիշտն ասած, ես աւելի շուտ մի որևէ տուգանք կը վճարեմ քան թէ այդ ձեռագիրները կը կարդամ:

— Ե՛հ, բաւական է, պարոն Ֆիգարօ: Ո՛հ, ինչ բախտաւորութիւն է աշխատակից լինել:

Աւելի լաւ է խորատուգել քաղաքականութեան մէջ, ուրիշ ելք չը կայ:

Ճիշտ է, որ ես քաղաքականութեան մասին պաշտօնաւոր ել չունեմ, բայց այդ տեսակ հրատարակ բաների համար չարժէ կանգ առնել: Ես խօսում չեմ ու վերջինը չեմ նրանցից, որոնք գրում են այնպիսի բաներ, որոնց մասին տեղեկութիւն էլ չունին:

Դէհ, շուտ բանիղ կաց: Գրում եմ բաւը բառի հոսից — կոնֆէրենցիա, արձանագրութիւն, իրաւունք, ներկայութիւն, իշխանութիւն, նօտաներ, ուղուրպայիտ, արքունիք, սրահներ, կենտրոնացումն, ազգութիւն, բարեկեցութիւն, խաղաղութիւն, խոհեր, անկարգութիւն, պատերազմ, հաշտութիւն, կօնադպրօսկիտ, միութիւն, քաղաքական յուղմունք, ոյժեր, մտածութիւն, պետեր, սխառմայ, պրինցիպներ, յեղափոխութիւն, բիլլերֆօրմներ կայն կայն...

Յօդածս պարապտ է, ես յանձնում եմ: Հրատարակիչը ինձ իր մօտ է կանչում. — պարոն Ֆիգարօ, ինչպէս երևում է, դուք ինձ կամենում էք խոյտաւորակել ձեր յօդածում եղած այն տեսակ իրէաներով:

— Իրէաներ. պարոն հրատարակիչ, բացականչում եմ ես, հաւատացէք, որ այդ տեսակ բան իսկի մարդիս էլ չի անցկացել:

— Հանաքներով ոչինչ չի լինիլ:

— Ներեցէք, ի սէր Աստուծոյ, ես չէի կարծում, որ իմ քաղաքականութիւնը այդպէս վտանգաւոր կը լինի, ես գրում էի բոլորովին տնտեսական:

— Շատ վեղեցիկ, իսկ եթէ մենք վնասուներ, այն ժամանակ պատասխանատուն դուք կըլինէք:

— Պատասխանատու: Ո՛հ, ինչ բախտաւորութիւն է աշխատակից լինել:

Ա՛խ երանի, ինչ որ մինչև այժմ պատմեցի, դրանով վերջ դնէք բոլոր ցուին, դժբախտութեան ու աշխատակցի ամեն տեսակ անյաջողութեան: Ել չեմ խօսում մանր մունր զրկանքների, խոշոր վրիպակների ու սպրդած տողերի և այլն բաների մասին: Դու ինքդ խօս չես կարող չարել յօդածդ ու ապել:

Ո՛հ, ինչ բախտաւորութիւն է աշխատակից լինել:

Արդարադատ երկինք... իսկ ես ինչպէս ձգտում էի նպատակիս յաջողութեան: Ընթերցող, հրապարակապէս խոստովանում եմ, որ մարդկային բնաւորութեան թուլութեան պատճառով ես բոլորովին չէի իմանում իսկապէս թէ ուղածս ինչ էր:

Եւ դու ինքդ, ընթերցող, եղբայրացիս իմ այս կարճ լրագրական շաբաթական թէ արդեօք իրաւունք ունեմ միշտ աշխատակցելով մի լրագրի

ի սրտէ բացաղանչել՝ ո՛հ, ինչ բախտաւորութիւն է աշխատակից լինել:

Յ. ՄԻՐ.

† ԳՐԻԳՈՐ ԷՖ. ՄՍԵՐԵԱՆ

Նրկնքի վերայ սահում են սատղեր,

Եւ բոպէական նրանց վառ շուրեր

Մի քանի վայրկեան վայրում են սլայծաւ

Յանկարծ կորչում են, տիրում է խաւար...

ԲԱՅՅԻ

Զմիւռնիացիք մեծ դարկ տւին հայկական գրականութեանը. Արշալոյս Արարատեանը, որ ապրեց մօտ կէս դար և որը մի ժամանակ հայոց անգլերանիկ լրագիրն էր համարում, Զմիւռնիայում էր հրատարակում ու նրա խմբագիրն Զմիւռնիացի էր: «Հայրենասէր», «Արփի-Արարատեան», «Թուրքալ», «Գարուն - Հայաստանի», «Բուրաստան-Սահակեան», «Ծաղիկ» և այլ լրագիրներ նոյն քաղաքումն էին հրատարակում և դրանց խմբագիրները Զմիւռնիացի էին:

Իհու վերջինչեալ լրագիրներէր շատ ասած, երբ հայոց մէջ եղած մի քանի հատ թերթերն էլ դադարել էին, ուրեմն հայ լրագրութիւնը ընկել էր, նրանք (Զմիւռնիացիք) ընծայեցին հայոց գրականութեան մի պատկերազարդ լրագիր, «Ծումարան» անունով, որը պէտք է համարել հայ լրագրութեան անգլերանիկ պատկերազարդ հրատարակութիւնը: Բացի սրանից Զմիւռնիացիք աւելի մի չարք հեղինակներ, որպէս Աղաբէկեան, Մսեր և Զարմայր Մսերեաններ և այլն, որոնք ռուսա հայոց գրականութեան աջակցեցին իրանց հրատարակած լրագիրներով և այլ գրածքներով: Մենք դեռ չենք յիշում 20 տարուց ի վեր հրատարակող Մատթէոս Մամուրեանի «Արեւիկան Մամուլը», նրա վէպերը և թարգմանութիւնները. և այլ մանր հեղինակութիւններ հրատարակութիւններ, թողնելով այդ անել ապագայ պատմագիրին...

50-ական թւականի վերջերից նրանք կազմեցին մի թարգմանական ընկերութիւն, որի գլխաւոր գործիչներն էին Տէտէեաններ, Մամուրեան,

Հոգով տղրատներ Դ զործող. վերջին տեսարան
Թիֆլիսի հայ բեմի վրայ, փետրարի 3-ին

նում պէտք է դուրս գալին երգչուհի գնչուհիներ — չերեացին։ Օր. Ախաշեանն առաջին և վերջին գործողութիւններում դուրս եկաւ միմեային հաղուստով, որ անկարելի բան է շապլ կեանք վարող Կոնգրուսի համար։ Պ. Արարեանի հաղուստը և գլխիմը յիշեցնում էին քաղցած ստուգեմտի։ Ի վերջոյ մի նկատողութիւն ևս։ Գլխեմը, որ հայոց քեմն ունի մի սցենարիստ և այդ սցենարիստի ազգանունն էլ Սարգսեանն է, ուրեմն կարիք չը կայ, որ այդ պարտնը ստեղծող գերտառնիները խաղի ժամանակ իր ձեռքի տետրը գտնելից կամ լուսանկարներից ցոյց տայ հաստ ուղտիմեանը, մասներով չրկուցնի և երբեմն բարձրաձայն գոռայ։

Մ. Գ. Սալիման իր քանդակայ թատրոնական գործունեութեան տարեգրութիւնը գրել է իր բեռնափառ, որ անցել է շատ շուրջ։ Շատ կարելի է տալանդաւոր գերտառնուհիին այցելել Թիֆլիսին և դուրսէ մեզ մօտ մնայ աւելի երկար ժամանակ, որովհետեւ յարգելի տիկինոջ առաջնութիւնը խախտուած է և բժիշկները խորհուրդ են տալիս նրան հարու տեղափոխել։

ԵՐԱՅՇՏՈՒԹԻՒՆ

Լուսմ ենք, որ փետրուարի վերջերում մի փառանկէ երաժշտական երեկոյթ պիտի լինի Թիֆլիսի ժողովարանում։ Բազմաթիւ գունդ նշանուոր արժանները պիտի հրաւիրեն մասնակցելու այդ երեկոյթին։ Կահլիճը պիտի զարդարուած լինի շրեղ և լուսաւորուած էլէրտականութեամբ։ Մուտքը տղամարդկերանց համար 5 ռ., նոյառաքիլ բարեկարգական է։

Եմիլ Զառէրի առաջին կոնցերտը փետրուարի 10-ին է, հինգշաբթի օրը։

ՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Պ. Գ. Բաշինջաղեանը երէկ ու-

ղարկեց Պետերբուրգ գեղարվեստական ճեմարանում առաջնակայ մեծ պատին բացելիք պատկերահան-դիսում գնելու համար իր երկու նոր մեծապիւր գեղեցիկ պատկերները՝ Հայկական տեսարաններ։ Հետեւեալ անգամ կը նկարաւորենք այդ պատկերները։

գրականութիւն

Նորին Վեհափառութիւն Ստամբուլի Հայրապետն ազգիս բարեհաճեց հրատարակել, որ «Արարատ» ամսագիրն այսուհետեւ ծառայէ քահանաների մատուր պարգայման և կրթութեան։ Արդ ի նկատի ունենալով, որ «Արարատ» մօտ 2000 քահանայ բաժանորդների գրեթէ ամբողջութիւնը անձնական է ցարդ կրօն «Արարատ» մեծ մասամբ բուն գիտնական յօդաւանդից օգտուել, ուստի Վեհ. Հայրիկը պատուիրեց, որ այսուհետեւ «Արարատում» տղային խիտ գիտամարտ, կարճ և ամփոփ յօդաւանդներ, քարոզներ, ս. գրքի բացատրութիւններ, վարքաւորութիւններ, գրականական, պատմական, մանկավարժական, գիւղատնտեսական, առողջապահական գիւրմբունքի յօդաւանդներ։ Եւ երբ տպարանը բարեկարգւի ու ստացին նոր մեքենաներ, «Արարատը» պիտի լոյս տեսնի ամիսը երկու անգամ, յուսույի է մի քանի ամիս լի լինի։ Այժմ լոյս տեսաւ «Արարատ» № 1-ը մեծ քառաւոր, երկիջկան, հեշտին բնութեւնի տառն յօդաւանդով և այլ մանր պատշաճի պարգայմերով։ Յետոյի է, որ Վեհափառն այս կարգաւորութիւնը նոր կեանք կըտայ «Արարատին» և նրան իր բուն նպատակին կը հասցնէ. 1600 գիւղական քահանաների գրամով լոյս տեսնող թերթը բնական և արդար է, որ նրանց հոգեւոր և մտաւոր շահարին ծառայէ. արդ թող ամենքը օգնեն թիթի, գիւղամատչելի յօդաւանդներ գրելով «Արարատին»։

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. Փ. Վարդանեանից անգլիերէնից իր թարգմ. Ուշինգտոն Իււինգի Մաննիկ կեանքը։ Տպ. Յ. Մարտիրոսեանցի, 1894 թ. 364 երես, 8-աժապ, գինը 1-20 կոպ.

Պ. Յ. Դաշքաշեանից՝ Gründung des Bagratidenreiches durch Aschot Bagratuni, Berlin 1893.

Վ. Փափագեանի՝ Երեք պատկեր (Աղբիւրից արտատպւած) Բագու, տպ. Արօր. 1894, գինը 5 կ.

Քննական հայեացք՝ Շիրվան-գաղէի Արաշն Գիմարեանի վեպի մասին Ե. Վ. Թիֆլիս, տպ. Մ. Վարդանեանի, 45 երես 1/16-աժապ, գինը 25 կոպ.

Մրեւելեան ասանդութիւն-Գրու. և Պատ. հանդ. արտատպւած, 24 1/16-աժապ տպար. Մ. Բարսեղաբեանի, գինը 5 կոպ.

Վիշնույի Միթի. Միւրան. հրատար. ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏՆԱԳԱՐԱՆ՝ Ժ. Քննութիւնը Դրոյց Դաւթի Անյաղթի կամ թարգմանութեանց Արիստոտելի, գրեց Փր. Կ. Կոնիքեր, անգամ ձեւարանի և դասախօս համալսարանի Արաֆորտի, թարգմ. և յաւելւած Արիստոտելի յաղագս Ստամբուլ. 92 էր. 8-աժապ. Վիշնու. Միթի. տպ. գինը 1 Փր. 25 օ.

Ժ.Ա. Հայր յեղեակութեամբ Վրանսիականից։ Այս գաղթականութեան պատմութիւնը քաղւած է Դրանսիականից իշխանաց և Աստուրից կայսերաց առանձնաշնորհութեանց կոնդակներէն, ժամանակակից արձանագրութիւններէն և սրտածական գրութիւններէն 1680-1779, Միթ. տպ. 520 էր. 8-աժապ գինը 4 Փր. 50 օ.

Ժ.Բ. Զենօր Գլակ, համեմատական ուսումնասիրութիւն, գրեց Գր. Խաչաթեան ուսուցչապետ հայերէն և Լատինական ձեւարանի, Մի. տպ. 78 էրես 8-աժապ. գինը 1 Փր.

Ժ.Գ. Հայ գիւղական տունը, գրեց Փարսաղան Տէր-Մովսէսեան, Մի. տպ. 103 էրես 8-աժապ, գինը 2 Փր.

Մ Ա Հ Գ Ո Յ Ժ

† S. ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ԱՌԱԳ-ՔԱՀԱՆԱՅ
ՏԵՐ-ՍՏԵՓԱՆՆԵԱՆՅ

Չորեքշաբթի, փետրուարի 2-ին Գորում 54 տարեկան հասակում կրնեց իր մահկանացուն Տ. Ստեփաննոս անագ-քահանայ Տէր-Ստեփաննանցը և այսօր պիտի կատարւի թաղումը:

Հանգուցեալը Լազարեան ձեմարանի սան էր և իր ուսման ընթացքը շատ յաջող ստարտելուց յետոյ ընդունելով հոգևորականութիւն, այն օրից մինչև մահան ընթացող ընթացքը և ապա իր իշխանական ծառայել է հայ եկեղեցուն, պարտքին:

Տարազի առաջիկայ համարներէ մէկում տաղադրելով հանգուցեալի պատկերը, կը ծանօթացնենք մեր ընթերցողներին այդ բազմալատակ հայ քահանայի կենսագրութեան հետ:

† ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ

Երեսուն և երկու տարեկան ծաղիկ հասակում գերեզման մտաւ մի երիտասարդ, որ հանգիստանալով Պօլսի ամենանշանուոր հայ վաճառական տան ներկայացուցիչ և զեկավար՝ մեծ ապագայ էր խոտանում: Գծաբառ երիտասարդը դեռ երկու տարի կայ ինչ ամուսնացել էր յայտնի Վահան Դադեան էֆէնդիի դուստր օրիորդ Արաքսայի հետ, որ Սուլթանի պալատի կանանց բաժնի թարգմանչուհին էր և վերջերս ծանր կերպով այնպէս է հիւանդացել, որ մինչև այժմ նա դեռ չըզատէ իր վրայ ծանրացած մեծ դժբախտութիւնը:

Յովհաննէս Կիւլպենկեան հետեւելով իր հանգուցեալ հօր շաղկին՝ ինչպէս տալիս ազգային դործունէութիւնից, նա էր Սերաստիայի պատգամաւորը 1892 թւի կաթողիկոսական ընտրութեան ժամանակ և Թիֆլիսը նրան լուս հանաչում է:

Եթէ Կիւլպենկեան բնատուրէր կորցրաւ իր փառաւոր յոյսերի արտայայտիչը, հայ հասարակութիւնը տեղիք ունի նոյնպէս վշտանալու, որ յանձին նրա՝ կորցրաւ մի անձի որ իր շնորհալուծեամբ ազդում էր հայ վաճառականական դասի արժանապատուութեան բարձրանալուն:

ԵՅԹԱՆԱՍՈՒՆՀԻՆԳԱՄԵԱԿ

Նամակ խմբագրութեան

Ի լրումն մեր առաջին նամակի՝ Պետերբուրգի համալսարանի 75-ամեայ յօբելեանի արթնով, որ դուք սիրովի պատրաստակամութեամբ հրատարակել էիք, պատիւ ունինք հաղորդել, որ ընկերական հասկերոյթը տեղի կունենայ փետրուարի 8-ին, 3/4 ժամին Թիֆլիսի կրթօգիտման հասկի մէջ:

Այս հասկերոյթի տոմսակները կաշի է ստանալ յայտարարութեան մէջ նշանակած անձինքների մօտ:

Հաղորդելով այս, օգուտ ենք քաղում առիթից մի անգամ ևս խնդրելու մեր ընկերների և մեր անունից նաև միւս բարձրագոյն դպրոցների ուսանողներին՝ իրանց ներկայութեամբ պատուել յիշալ հասկերոյթը:

Ա. Ֆրէնկել (1852)

Լ. Միլիտին (1879)

Վ. Բօզօսյուլսկի (1883)

մանր յուրեր

Յիշեցնում ենք մեր ընթերցողներին, որ այս երեկոյ է կայանալու Թիֆլիսի Ժողովարանում Բարեգործ. Ընկերութեան պարահանդէսը:

Քամոյհանց եկեղեցու երեցփոխ պ. Բ. Մելիք-Ղորադեօզեանը հրատարակել է նայն եկեղեցու տարեկան հաշիւները ամենայն մանրամասնութեամբ: Նախկին երեցփոխ պ. Գ. Հաքիմեանի հաշիւները, որ քրննում է վերաստուգող յանձնաժողովը, օրերս պիտի վերջացնի և յանձնէ նոյնպէս տպագրութեան:

Կովկասեան լեռնաշղթայով երկաթուղի շինելու խնդիրը նորից արծարծւել է: Բոստով-Վրացիկաւկապեան երկաթուղու ընկերութիւնն է կամենում ստանձնել այդ ճանապարհի կառուցումը, և ստում են 70 միլիօն ռուբլուց աւելի կընալու:

Գրաքննական աստեանի նախագահ Մ. Պ. Հակիկէլ երկու ամիս ժամանակով պաշտօնակրն դործերի համար Պետերբուրգ գնաց, որի բացակայութեան ժամանակ պիտի նախադասէ աստեանին առաջ գրաքննիչ պ. Ազէր-ստոյր Քիչմիշեանը:

Ա Փ Ո Ր Ի Ձ Մ Ն Ե Ր

Մանր մարդիկ ուղարկութիւն ևն դարձնում ուրիշների ստամի

վրայ և իրանց անկիրքի մասին ուրիշներից են խորհուրդ հարցնում: Իսկ կատարեալ և օրինաւոր մարդը ինքն է իր դատաւորը, ինքն է իր տէրը:

Պ. Հայգէ.

Այն, ինչ որ սովորաբար մարդու մէջ կոչւում է խելք—ուրիշ ոչինչ է, եթէ ոչ մարդու դատելու և խորհելու սովորական ձևը: Գիտականները այդ ձևը համարում են մեթոդ, գեղարւեստին՝ ժառանգութիւնը տաղանդ:

Իսկ. Թէն.

Ս Ո Ւ Ր Հ Ա Ն Գ Ա Կ

Թիֆլիս. Գ. Հ. Գուք հարցնում էք թէ տ. Հրաչեան մեծ թողեց խաթում: Ուրախութեամբ պատասխանում ենք՝ կօմիտէտին: Միթէ առանց մեր պատասխանին էլ այդ հասկանալի չէ ձեզ, ցաւում ենք:

Վիլնիւս. Հ. Գ. Գ. Ստացանք ձեր յարգելի նամակը և օրերս կը պատասխանենք:

Երևան. Ա. Թ. Կանտն ստում է՝ բնութիւնը մեզ այն ժամանակ է դուր գալիս, երբ նա նման է մի գեղարւեստական արդիւնքի, իսկ գեղարւեստական արդիւնքը մեզ գիւր է գալիս, երբ նա յիշեցնում է բնութիւնը:

Խմբագիր-Հրատարակիչ՝

ՏԻԳՐԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կերակր փետր. 6-ին 1894 թ.

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆՈՒՄ

ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՅ

Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Գ Ի Ս

Յ Օ Գ Ո Ւ Տ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՅՈՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԵԱՆ
ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Տոմսակների գինն է՝ 2 ռ. 10 կ., կարելի է ստանալ Թիֆլ. Ժողովարանի շէյքարից և Ծառուբեանի լամպի մագաղինում:

Սկիզբն է երկրորդական 9 ժամին

ՇԱՐՈՒՆԱԿԻՈՒՄ Է 1894 ԹԻՒՆԱՆԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

XII ՏԱՐԻ

„ԱՂԲԻՒՐ ԵՒ ՏԱՐԱԶ“

ՏԱՐԻ V

ՊԵՏԱԿԱՆ ԶԱՆԳԱՆՈՒԹՅԱՆ ԶԱՆԳԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՈՒՄ ԵՆ ՆՈՅՆ ՈՒՂԱՌԹԵԱՄԲ, ԾՐԱԳՐՈՎ ԵՒ ՀԱՅ ՅԱՅՏՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՈՅՅԵՐԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

«ԱՂԲԻՒՐ» լոյս է տեսնում ամիսը մի անգամ՝ 2—3 թերթ, տարեկան 12 №№, իսկ

«ՏԱՐԱԶ» շաբաթը մի անգամ, կիրակի օրերը 1—2 թերթ, տարեկան 50 №№

„ԱՂԲԻՒՐԻ“ տարեկան գինը (առանց պրէմիաների) 3 ռ.

„ՏԱՐԱԶԻՆԷ“ (առանց պրէմիաների) 6 ռ. իսկ ամիսը 50 կոպ.

„Աղբիւրի“ նպատակն է

Հայ մատուց սերնդի մէջ վարժեցնել պատուա-
սիրութեան զգացմունքները, զարգացնել հայ երե-
խաների մէջ սէր դէպի շրջապայտուները, բարի
նախանձ գէպի ամեն վտեմը, ազնիւը և ասեղու-
թիւն գէպի ամեն վնասակարն ու չարը:

«ԱՂԲԻՒՐԻ» ակները հոսում են ժողովրդական
հէքիաթներից, գրոյցներից, խաղերից, աւանդու-
թիւններից, որոնք առաջելով մեր փոքրիկ և քաղցր
ընթերցողների սիրտն ու հոգին, պարարտ հող
պէտք է պատրաստեն աղագայում պտղաբեր սեր-
մեր աճեցնելու:

«ԱՂԲԻՒՐԻ» ամեն համարում ապւելու են
կենսագրութիւններ մեծ մարդկանց, տեղագրական
նամակներ մեր երկրի և վայրերի, հէքիաթների,
բանաստեղծութիւն, խաղեր, հանելուկ: Մանկական
հատակին յարմար շատ պատկերներ:

Պատկերազարդ „Տարազը“

Կը հասցենէր նկարների կողմից մայրաքաղաքնե-
րում հրատարակող շաբաթաթերթերի ճոխութեանը:
Բովանդակութեան կողմից պատկերազարդ «ՏԱՐԱԶ»

ճոխ կը լինի և բազմակողմանի: Վիպական մասը
որ պատկերազարդ «ՏԱՐԱԶ»-ում նկարների հաւա-
սար առաջին տեղը կը բռնէ, կը տալագրւին մի
չարք պատմական և ժամանակակից վէպեր, հան-
գուցեալ ՐԱՅՖԻԻ, նրա թողած թանկագին ձեռա-
գրերից պ. պ. Պոռտանցի, Աղայեանցի, Շիր-
վանզադէի, Լէօի և ուրիշների:

ԳԵՂԱՐԻԵՍԸ լինի նա արտայայտած բա-
նաստեղծի վառ շրթունքով, հրաշագործ նկարչի
վրձինով, թէ սիրտ արեւմտացող վիպագրի գրչով
«ՏԱՐԱԶՈՒՄ» առաջին տեղը պիտի բռնէ: Բնա-
դատութիւն մեր առօրեայ կեանքի՝ լինի նա ար-
տայայտած վէպով, պատմածով, ֆելիէտոնով, թէ
կատակով «ՏԱՐԱԶ» գրական մասը պիտի կազմէ:

Կանանց խնդիրը, լուսաւորեալ և մեր աշ-
խարհի կնոջ վիճակը, դրութիւնը արդի բնահանուր
գրականութեան մէջ արապետող այդ խնդրի
վերաբերեալ վիճարանութիւնների հեռանկարը պար-
բերաբար կարձանագրւին Տարազում:

Տարազի մի երրորդական մասը կը կազմեն
պատկերներ, նկարներ, տեսարաններ, թէ արդի և
թէ անցած դնացած, գլխաւորապէս մեր կեանքի:
Հայ կինը ամեն ամիս Տարազում կը գտնէ եւրոպա-
կան նորագոյն կար ու ձիւ, ձեռագործի վերաբե-
րեալ նկարներ բացատրութիւններով:

„ԱՂԲԻՒՐ—ՏԱՐԱԶԻ“

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿՈՒՄ

Վ ա ճ ա ո շ ո շ ա լ ե ն

ԲԱՅԱՌԱՊԵՍ ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

«ԱՂԲԻՒՐԻ»

«ՏԱՐԱԶԻ»

1. Տիեզերահաշուի ՌԱՓԱՅԷԼԻ Դրէգլինեան
գաղլէրէյի Մաղօնայի եւ հրեշտակն երի
փառադիր պատճէնները խրոմօ-օլիոգրաֆիա եւ
խրոմօ-ֆօտօտիպ չորս պատկեր:

2. ԲՈՒԲԷՆՍԻՆ՝ Յիսուս եւ Տիրամայր երկու
խրոմօ-օլիոգրաֆիա:

Ընդամենն ու ք պատկեր ճանապարհածախսով արժեն 5 ռուբլի

3. Մի շատ գեղեցիկ ակաւրիլ խրոմօ՝ «ԲԵՐ-
ԿՐԱՆԲ» պատկեր:

4. ՇԷՔՍՊԻՐԻ Րօմէօ եւ Ջոլլիէթ պի-
էսից (օպերայից) մի թափանցիկ նկար լոյսի գէմ
կախկու: Կարող է ծառայել եւ շրջիկ է կը տան
հրապի լամպի գէմ: